

„Need kõned on naljakad ja liigutavad, vahel ka traagilised.“ Raadiosse helistamisest valmis teatrilavastus (18)

„Vahel võid leida mõnest saatest sellise pärli, mida ei oskaks saate teema järgi üldse oodata,“ ütleb dramaturg **Priit Põldma**, kes on kuulanud läbi kümneid tunde raadiosaateid „**Vox Populi**“, „Uudis+“ ja „Õnnesoovid“.

Katariina Libe
katariina.libe@ekspress.ee

KESKENDUDES LIHTSUSELE: Priit Põldma usub, et hirmuäratavalt suurte ühiskondlike protsesside valguses oleks hea kaevuda mikromaailmadesse.
FOTO: VALLO KRUSER | EESTI EKSPRESS

Kuula artiklit 12 min

Lisa

 TELIJALE AVATUD

Teatris Ekspeditsioon on sel laupäeval esietendus. Palun räägi sellest lähemalt.

Lavastaja **Ringo Ramul**, kellega see on meil vist kaheksas koostöö, hakkas eelmisel kevadel rääkima, et raadio otse-eetrisse tehtud telefonikõned võiks olla lavastuse alusmaterjal. Neis on mingi argisus ja lihtsus, ja samas kui neid järjest kuulata, tekib teatav üldistus. Kujutled, kuidas inimesed istuvad oma kodudes, neil on tunded ja tahtmised, mida neil ei ole kuhugi panna, nad võtavad telefoni ja helistavad raudiosse. Need kõned on naljakad ja liigutavad, vahel ka traagilised või hirmutavad.

Tundus, et praegu, kui ühiskonnas toimuvad arusaamatult suured ja hirmutavad protsessid, oleks huvitav kaevuda mikromaailmadesse, suumida sisse väikestesse hetkedesse, et leida sealt mingit poeetilist üldistust või jõudu. Tahtsime teha lavastuse, kus näitlejad suurt midagi ei tee, aga samal ajal tekitab see tugeva tunde.

Enamasti ei koosne meie päevad ju suurtest sündmustest, vaid argistest tegevustest, millegi ootamisest, millekski valmistumisest... Ja samal ajal on kõigi nende hetkede sees ka suurte sündmuste ja protsesside kaja. Selline argipoesia äratundmine.

„Eeter“

Lavastaja Ringo Ramul

Kunstnik Arthur Arula

Dramaturg Priit Põldma

Laval Mari Abel, Kaie Mihkelson, Elise Metsanurk

Esietendus 29. märtsil teatris Ekspeditsioon

Üheks inspiratsiooniallikaks olid Rootsi režissööri **Roy Anderssoni** filmid, tema staatilised omavahel sidumata stseenid, kus inimesed seisavad, ootavad, korraks juhtub midagi ja siis

läheb kõik samamoodi edasi... Oleme proovides neid filme koos vaadanud – filmi ajal väga palju ei naera ega nuta, aga pärast on teistsugune tunne kui enne. Meil on olnud selline vormiotsing, et kas teatri vahenditega on võimalik midagi ligilähedast teha.

Kaie Mihkelson ütles kunagi ühe teise tüki esimeses proovis, et lavastusi tasub teha sellest, mida tähendab olla inimene. See kõlab nii üleüldiselt, aga... eks me sellest püüamegi rääkida.

Kui palju kõnesid lavastuses kuulda võib?

Veidi üle kolmekümne. Need ei kõla näitlejate esituses, vaid originaalsalvestistena raadioarhiivist.

Mis oli nendes kõnedes, mis lavastusse sisse said, sellist, et te tundsite, et need võiks lavale panna?

Ringo ütleb selle kohta väga lihtsalt: kas tekitab tundeid või mitte. Kasutame neid kõnesid, mis on meis tundeid tekitanud.

Me väldime otsest poliitilisust. Üleeile kuulasin „Uudis+“ saadet, kus räägiti niinimetatud valitsusremondist, ja üks helistaja ütles: „Kõik oleks väga tore, kui me saame oma riigi etteotsa tõelised inimesed.“ Me loobume päevapoliitilisest kontekstist ja kasutame ainult selle kõne lõpuosa, sest see kõlab nii eksistentsiaalselt. Kes ei tahaks, et riiki juhiks tõelised inimesed, et teda ümbritseksid töö ja kodus tõelised inimesed, et ta ise oleks tõeline inimene... Ja kui võimatu see vahel tundub!

Üleeile kuulasin saadet, kus räägiti valitsusremondist, ja üks helistaja ütles: „Kõik oleks väga tore, kui me saame oma riigi etteotsa tõelised inimesed.“

Me oleme otsinud raadiosaadetest hetki, kus avaldub midagi suuremat, mis võiks mõjuda ka konkreetse saate teemat teadmata.

Mitu tundi materjali te läbi kuulasite?

Ma ei oska täpselt öelda. Kogu aeg on tunne, et peaks veel ja veel kuulama, sellise lavastuse puhul ei lõpe materjaliotsing kunagi, aeg paneb lihtsalt piiri ette. On palju kõnesid, mille puhul mõtled, et tore, aga ilma algse kontekstita see ei toimi... Ja vahel võid leida mõnest saatest sellise pärli, mida ei oskaks saate teema järgi üldse oodata. Sissehelistamissaadete võlu ongi ennustamatus.

Materjali kokkukandmisse on kõvasti panustanud lavakooli dramaturgitudeng **Maarja Moor**, kes on meie prooviprotsessis praktilial ja väga palju ägedaid kõnesid leidnud.

Kas te olete saanud aru, mis neid helistajaid ühendab, kes nad on ja miks nad helistavad?

Kõige laiemalt ilmselt tähelepanu ja tunnustuse vajadus: et sind märgataks, et sind kuuldaks, et see, mida sa tahad öelda, jõuaks kuhugi. Saatejuhid, kellega oleme rääkinud, on öelnud – ja see jääb ka ise kuulates kõrva –, et suurem osa arvamussaadetes helistajatest on vanemad mehed. Naised helistavad märksa harvemini.

Telesaade „Roaldi nädal“ käis 2017. aastal „Vox populi“ stammkundedel külas. Seal selgus, et mitmed püsihelistajad olid varem olnud juhtivtöötajad. Sa oled harjunud inimesi juhtima ja siis korraga jääd pensionile... Minu meelest on see kõnekas. Tundub, et naistel on vanemas eas lihtsam jätkata tööd, mida nad on eluaeg teinud, ja enamasti on neil ka tihedamad sidemed oma perekonna ja järeltulijatega. Aga kui sa oled mehena olnud kogu aeg mingil juhtival ametikohal või teinud rasket füüsilist tööd, pole selle kõrvalt perele eriti palju tähelepanu pööranud ja kui sul ühel hetkel seda tööd enam pole, aga sul on veel jõudu ja vaimset teravust, sa oled nii palju elu näinud, sa usud, et sa tead, kuidas asjad peaksid käima... siis kuhu sul on seda kõike panna?

Mulle tundub muidugi väga loogiline, et naised helistavad vähem, sest naised on kasvatatud vähem tähelepanu nõudma.

Aga kas noori helistajaid on ka?

Mõni noorem mees on, aga pigem vähe. Üks grupp veidi nooremaid helistajaid on autojuhid. Pärin noori inimesi pole ma kuulnud. Välja arvatud üks kord, kui **Madis Hindre** saatesse helistas tema väike õde. Hindre küsis, kuidas tähistate vabariigi aastapäeva, ja ta väike õde helistas ja ütles, et läheb koos vendadega paraadi vaatama.

Kas teie trupiga ka samastute selle tundega, mis teie arvates neid inimesi helistama paneb?

Muidugi, praegu eriti. Praeguses kriisimeeleolus on kogu aeg tunne, et tahaks öelda midagi olulist, teha midagi, millest oleks kasu. Aga tundub, et mitte miski ei jõua kuhugi. Iga katse paistab nagu hõige inimtühja eetrisse, hüüdjä hääl kõrbes. Tekib jõuetuse ja abituse tunne, frustratsioon. Tahaks olla enam, aga ei saa ega suuda. See seisund peegeldub paljudes kõnedes.

Üks huvitav asi veel. Lavastust ette valmistades saime teada, et teatud perioodil kaaperdati Kuku raadio „Vox populi“ erakondade poolt ära. Sissehelistajaid suunati parteikontoritest, samad inimesed helistasid iga päev ja rääkisid kindlat juttu, väljendasid rahulolematust võimulolijatega. Väga lihtsalt saab luua mulje, et suur hulk inimesi mõtleb Eestis praegu ühtmoodi. Pärast seda teadasaamist kuulan neid saateid hoopis teise kõrvaga.

Mitmed püsihelistajad olid varem olnud juhtivtöötajad. Sa oled harjunud inimesi juhtima ja siis korraka jääd pensionile...

Kuigi valdav osa helistajaid on mehed, on teie lavastuses laval ainult naised?

See kujunes üsna juhuslikult. Mõtlesime, kellega koos me tahaks seda teemat uurida. Elise, Mari ja Kaie on kõik väga põnevad isiksused ja lummasvad näitlejad. Õnnkombel klappis nii, et nad kõik said sel perioodil tulla. Nii juhtuski, et meil on laval ainult naised.

Üks lavastuse teema on see, et meie elud on hämmastavalt sarnased, me elame neid paralleelselt, aga omavahel kokku ei jõua. Kui laval on kolm eri vanuses naist, siis võib seda tõlgendada nii, et nad on üks inimene eri vanustes. Või siis kolm kõrvuti eksisteerivat põlvkonda. Selline kooslus on juba iseenesest kõnekas.

Priit Põldma

Aastatel 2018–2020 Eesti Noorsooteatri dramaturg, sealt edasi vabakutseline dramaurg ja lavastaja.

Olulisemad tööd teatrites: „Kadunud kodu“, 2021, Saueaugu teatritalu „Teises toas“, 2021, Eesti Noorsooteater (koos Mari-Liis Lillega) „Haige mäger“, 2021, Kinoteater ja Tartu Uus Teater „Kotka tee taeva all“, 2023, Saueaugu teatritalu „Üks helevalge tuvi“, 2024, Eesti Draamateater (koos Mari-Liis Lillega).

Kas sulle ei tundu, et selleks, et jõuda sellise postdramaatilise teatrini, oleks hea, kui oleks klassikalise loojutustamisoskuse põhi all?

Ma ei julgeks nii väita. Oleme Ringoga paar viimast tööd sellises vormis teinud ja omavahel arutanud, et klassikalise loojutustamise kogemus võib siin olla hoopis ohtlik. Mingid mõttemustrid ja -mudelid kipuvad kaasa tulema. Keeruline on lasta lahti sellest, et igas stseenis peab midagi juhtuma, asjad peavad kuhugi kulmineeruma, tempod peavad teatud tuttava

korrapäraga vahelduma. Narratiivse teatri korralikkus võib olla üpris kammitsev.

Võib-olla ei ole see halb, kui te ei suuda sellest täiesti lahti lasta? Mingis mõttes on narratiiv ju kark publikule?

Karin Allik kirjutas meie lavastuse „Kolm ahvi“ kohta, et see on „turvaavangard“. Seda võib võtta nii positiivses kui negatiivses tähenduses. Aga me ei mõtle ise tööd alustades, et nüüd hakkame tegema turvaavangardi – me otsime keelt ja vahendeid, mis annaks mingit tunnet kõige täpsemini edasi.

HAMBAARSTITOOL KUI EKSISTENTSIALISTLIK SÜMBOL: Priit Põldma osutab, et hambaarstikülastus on miski, mida kõik kardavad, aga mis on samas paratamatu osa elust.

FOTO: VALLO KRUUSER | EESTI EKSPRESS

Sellesama „Kolme ahviga“ oli nii, et kui seda mõni kuu pärast esietendust uuesti vaatama läksin, siis sain ise ka aru, et oleksime võinud olla dramaturgiliselt ja lavastuslikult palju julgemad ja minna kaugemale. Kui ei oleks kõike liiga korralikult

ära vormistanud, oleks mõned olukorrad laval ilmselt tugevamini kehtestunud. Aga eks see oma keele otsing nii käibki, katsetamise kaudu.

Kuidas üldse sündis sinu ja Ringo Ramuli koostöö?

Me oleme mõlemad Rakverest pärit ja teame teineteist juba põhikooli ajast. Tegime mõlemad kooliteatrit, aga Rakveres oli sel ajal kolm omavahel sõbralikult konkureerivat kooliteatritruppi ja me olime eri truppides. Tihedamalt suhtlema hakkasime siis, kui Ringo läks õppima Viljandisse ja mina lavakasse, Ringo küsis mult aeg-ajalt materjalisoovitusi, pörgatasime ideid. Ja siis ta kutsus mind tegema dramatiseeringut oma diplomilavastusele „Võlur Oz“, 2016. aastal Ugalas.

Sealt alates on olnud nii, et kui üks töö on valmis saanud, oleme kohe hakanud järgmist plaanima. Hea ja lihtne on koos teha. Tundub, et oleme piisavalt erinevad, et teineteist täiendada, ja piisavalt sarnased, et mitte oluliselt pörkuda. Iga kord, kui mul algavad Ringoga uued proovid, on selline koju tagasi jõudmise tunne.

Me tegime pilti hambaarstivõlli juures. Mis rolli mängib hambaarstivõll teie lavastuses?

Otsisime koos Ringo ja kunstnik **Arthur Arulaga** ruume, millel oleks emotsionaalne tähendus. Praegu on laval kümme erinevat tuba – mulle tundub, et meie lava võiks mõjuda omaette ruumiinstallatsioonina, jutustada lugu juba enne, kui näitleja sinna siseneb.

Ringol ja Arthuril oli juba üle-eelmise lavastuse eel – Ugala „Me peale ülalt jälle paistsid tähed“ – mõte panna lavale hambaarstivõll, aga sealt jäi see välja ja jõudis hoopis siia tükki. See on samade inimestega järjest töötamise võlu, motiivid kanduvad ühest tööst järgmisse, ideid saab edasi arendada.

Me oleme kõik hambaarsti juures käinud, see on nii eksistentsiaalne olukord – sul on suu lahti, sa ei saa rääkida, keegi toimetab teravate riistadega midagi sinu keha sees, sul pole selle üle mingit kontrolli, ainus, mida sa teha saad, on paigal olla ja välja kannatada. Mulle tundub, et see tunne sarnaneb tänases maailmas elamise tundega: keegi teeb sinuga midagi ja sul ei ole piisavalt vahendeid ega teadmisi, et seda kontrollida, turvalisem tundub lihtsalt taluda... Aga ma ei tahaks selliseid seoseid väga lahti rääkida. Proovides sünnivad need pigem intuitiivselt ja mulle tundub, et pole hea kõike ära sõnastada. Siis jääb rohkem võimalust, et see jõuab ka vaatajani mingil teadvustamatul tasandil.

See on siis selline aja maha võtmise lavastus?

Ilmselt küll. Aga mitte selles mõttes, et me üritaks kuidagi reaalsusest irduda. Loodetavasti on tänane päev selles lavastuses sees, aga mitte plakatlikult.

„Ööülikooli“ raamatus arutab Tõnu Önnepalu, et raadio võis sada aastat tagasi mõjuda inimesele samamoodi nagu praegu tehisaru – meedium, mille käes on võim ja tõde. Mina ei oskaks praegu luua lavastust tehisarust, kõik, mis ma suudaksin sel teemal teha, tundub juba eos trafaretne. Meil on laval kaheksa raadiot. Me teeme lavastust raadiotest, aga äkki hakkab see rääkima ka millestki muust.

Mida eestlased igatsevad?

---

17. märtsil oli Vikerraadio otse-eeetris erisaade, kus lavastuse „Eeter“ näitlejad Mari Abel ja Elise Metsanurk võtsid vastu raadiokuulajate kõnesid ja ootasid vastust küsimusele: mida te igatsete?

„Tere, ilusad tüdrukud! Mina olen Mati ja istun praegu COOP Maksimarketis ees ja lähen sööma, Paides. Ma igatsen

inimlikkust igas eluvaldkonnas. Näiteks kui lähen kaubandusse ja mul vastas teenindaja on inimlik, ta naeratab, on heatahtlik, ta näeb juba minu olemisest, mida ma tahan saada. Võib-olla ka poliitikas. Ja kogu inimeste omavahelises suhtluses.“

„Tere päevast, mina olen Rein Tallinnast. Ei ole enam kahjuks esimeses nooruses, aga tahaks öelda seda, et meil on rahva ringhääling, me kuulame sealt väga toredat džässi ja folki ja toredad saatejuhid on ja au ja kiitus nendele, et nad oma asja eest väga hästi seisavad. Aga me oleme koorilaulumaa! See tuleb meile meelde ainult siis, kui laulupidu hakkab tulema, siis paar päeva räägime, et jah, koorilaul on ilus. Aga vanasti, ma mäletan, olid koorilaulust ka saated. Miks nüüd ei ole, kas ei ole tegijaid või ei ole tahtjaid? Ma mingil määral ei taha halvustada neid toredaid inimesi, kes teevad oma saateid, džässist ja kantrist. Aga kus on meie koorilaul?“

„Tervist! Mina olen Kadri ja mina helistan teile Tartust. Minu igatsus on täitsa, kui võib öelda, isiklikult suur, globaalne. Et oleks armastus kõigi eestimaalaste vahel, et nad märkaksid hädasolijat ja suudaksid aidata ja ületada vastumeelsused või erimeelsused. Et igas väikeseski peres oleks üksmeelt rohkem ja siis oleks ka ühiskonnas seda üksmeelt rohkem.“